

РЕЦЕНЗІЯ

Які політичні системи обирає цивілізований світ

Монографія Анатолія Романюка

“Порівняльний аналіз політичних країн Західної Європи: інституційний вимір”. – Львів: Тріада плюс, 2004. – 392 с.

Проблема реформування політичної системи є в центрі уваги чи не кожного свідомого громадянина України. Вона була актуальною як у процесі підготовки та прийняття Конституції, так і після того, як вона набула чинності. У зв'язку з цим можна пригадати спроби її зміни шляхом референдуму 2000 року. Особливо актуальною ця проблема стала в процесі завершення президентського терміну Леоніда Кучми і порушення цього питання різними політичними силами у Верховній Раді. Кожна з них пропонує “найкращу” систему організації влади. Хоча для незаангажованого дослідника з кожного такого проекту чітко проглядають політико-економічні інтереси цих груп. Видається, що творці нових проектів реформування Основного закону не ознайомлені з демократичним досвідом побудови та реформування демократичних політичних систем, або ж просто його нехтують.

В основі такого нехтування, зокрема, відсутність ґрунтовних теоретичних знань суті проблеми. Яскравим прикладом суцільної плутанини з термінами та визначеннями стала нещодавня прес-конференція одного з високопосадовців України, до речі, кандидата політичних наук. Одні й ті самі країни він визначав то як президентські, то як президентсько-парламентські, то як парламентсько-президентські. Серед журналістів це викликало пожвавлення та сміх, а серед політологів – радше жаль від розуміння відсутності серйозних наукових досліджень політичних систем, їхнього порівняльного аналізу.

З огляду на це, книга відомого львівського політолога, доцента Львівського національного університету імені Івана Франка Анатолія Романюка “Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір” є на часі і вельми корисною та потрібною як для науковців, так і для всіх тих, хто намагається пізнати суть та особливості функціонування політичної системи, а також здобути навички їхнього порівняння. Книгу написано на серйозній методологічній основі, залучено чимало монографічних робіт сучасних авторів, документів та інших матеріалів.

У першій главі книги “Методологічні засади порівняльного аналізу політичних систем” автор розглядає, зокрема, становлення та основні етапи розвитку порівняльної політології, визначає особливості методу порівняльного дослідження, пояснює, чому у своїй монографії він приділяє увагу саме інституційному компоненту аналізу політичних систем держав Західної Європи, а також розкриває ступінь вивчення питання “Порівняльний аналіз політичних систем держав Західної Європи” в західній, російській та вітчизняній політологічній і юридичній літературі.

Інші проблеми Анатолій Романюк аналізує з погляду вироблених світовою політичною наукою показників (індикаторів). Цей аспект хотілося б особливо підкреслити, оскільки в сучасній українській політичній науці часто-густо порівнюють що кому і як кому заманеться. Саме на основі цих індикаторів у другій главі – “Основні соціополітичні поділи у державах Західної Європи” – автор розглядає сутність та основні підходи визначення соціополітичних поділів. З огляду на те, що категорія “соціополітичний поділ” є значущим інструментарієм політичних досліджень, науковець аналізує основні соціополітичні поділи, які

ґрунтуються на соціально-економічній, етномовній, релігійній і територіальній (регіональній) основах.

Третю главу книги присвячено дослідженню ролі та значення глави держави в країнах Західної Європи, у якій автор аналізує позиції глави держави в конституційних монархіях. Однак найбільше зацікавлення, з огляду на актуальність конституційної реформи для України, яка має перетворити її з президентсько-парламентської (фактично президентської) на парламентсько-президентську республіку, становить порівняльне дослідження позицій президента як глави держави в західноєвропейських країнах. Зокрема, А. Романюк розглядає основні вимоги до кандидатів на посаду президента, а також права та обов'язки президентів цих країн.

Як уже було зазначено, сьогодні в Україні актуальним є питання конституційної реформи, яка має змінити систему політичної влади в нашій державі таким чином, щоб центральне місце в ній посідала не одна людина – президент, а колегіальний орган – парламент. На цьому тлі подвійної цікавості набуває четверта глава книги – “Порівняльна характеристика парламентів країн Західної Європи”, у якій автор досліджує, зокрема, структуру європейських парламентів, їхні функції, особливості формування та функціонування парламентських комітетів і комісій, а також верхніх палат двопалатних законодавчих зборів.

У разі успішної реалізації конституційної реформи одним із центральних елементів політичної системи України поряд із парламентом має стати уряд, який за механізмами свого формування та функціонування залежатиме не від президента, а від парламенту. На цьому етапі в Україні, через відсутність закону про Кабінет Міністрів, постійно точаться дискусії щодо співвідношення повноважень між парламентом, урядом і президентом. У процесі вирішення цього контрверсійного питання варто також було б звернутися і до досвіду формування та функціонування урядів у розвинених демократичних країнах Західної Європи. Саме цьому питанню й присвячено п'яту частину книги Анатолія Романюка – “Порівняльна характеристика урядів держав Західної Європи”. У цій главі автор розглядає позиції глав урядів європейських країн, а в межах типології урядових кабінетів аналізує особливості формування та функціонування однопартійних кабінетів більшості, однопартійних урядів меншості, коаліційних урядів та коаліційних урядів меншості.

Дослідження урядів країн Західної Європи політолог продовжує і в шостій частині своєї монографії – “Основні моделі коаліційної політики та стабільність коаліційних урядів держав Західної Європи”. У цій главі автор розглядає основні моделі коаліційних урядів, а також аналізує, від яких саме чинників залежить стабільність цих урядів у європейських країнах.

Сьома глава книги – “Вплив виборчих систем на політичні системи країн Західної Європи” – присвячена інституту виборів, як одному з визначальних структурних елементів демократичної моделі політичної системи. Особливого значення це питання набуває в контексті дискусії, яка точиться протягом останніх місяців серед українських політологів та політиків, щодо кращого типу виборчої системи для України. Попри те, що навесні 2004 року на законодавчому рівні в нашій державі затверджено пропорційну систему виборів, багато хто з її противників, розцінюючи цю реформу як поспішну та зумовлену політичною кон'юктурою, прогнозує повернення України до змішаної або встановлення мажоритарної системи. Дізнатися про те, як функціонують ці виборчі системи в європейських країнах, наскільки ефективними вони є та як вони впливають на політичну систему, можна дізнатися саме зі сьомої глави монографії Анатолія Романюка.

Основними учасниками будь-яких виборів є політичні партії. Аналізові їхнього місця в політичній системі західноєвропейських країн присвячено восьму

главу монографії українського політолога. У цій частині праці він розглядає внутрішню структуру та функції європейських партій, механізми їхнього фінансування, а також типи партійних систем, які існують у країнах Західної Європи.

В останній, дев'ятій главі своєї книги – “Участь громадян у політичному житті країн Західної Європи” – Анатолій Романюк досліджує особливості основних форм участі громадян у політичному процесі: участь у виборах до представницьких органів різного рівня, референдумах і народних ініціативах, передбачених у конституціях відповідних країн; участь у діяльності політичних партій, певною мірою профспілок, та участь у конвенційних і неконвенційних політичних акціях. Значну увагу в цій главі автор приділяє аналізу феномену корпоративізму в західноєвропейських країнах, а також важливому інституту, який створює додаткову можливість громадянам країн Західної Європи контролювати діяльність влади, – посаді омбудсмена.

Хотілося б, щоб книга Анатолія Романюка, крім конкретних знань про ту чи іншу країну, про систему її урядування, стала ще й основою аналізу українських реалій, політичної системи України, особливостей її функціонування. Необхідно, щоб ми усвідомили, що є визначальні принципи функціонування демократичного суспільства, які є єдиними для всіх країн. Форми ж реалізації цих принципів кожен народ, кожна країна обирає і вдосконалює в процесі тривалого часу відповідно до своїх традицій. Треба усвідомити, що нема ідеальних політичних систем. Кожна з демократичних форм політичної системи може стати джерелом поступу як країни загалом, так і поліпшення добробуту окремого громадянина, коли кожна з ланок суспільства і його політичної системи визнає й дотримується загальноприйнятих демократичних принципів.

Микола ПОЛИЩУК,
*кандидат філософських наук, доцент,
зав. кафедри політології філос. факультету
ЛНУ ім. Івана Франка*